

ÁLLAM PRÓBAIDŐRE

Másfél év telt el a Milošević-rezsim bukása óta, Kis-Jugoszlávia azonban még mindig csak egy-két tétova lépést tett az átmenet útján. Ennek legfőbb oka az, hogy a rendszerváltást szolgáló törvényeket képtelenség a miloševići időkből származó alkotmányra alapozni, a föderáció új alkotmányának megalkotásához viszont nem volt döntőképes politikai erő. E nélkül új szerbiai alkotmányt sem lehet létrehozni, még ha meglett volna is hozzá a kellő politikai akarat. Jogbiztonság híján viszont az átmenet aligha lehet sikeres. Az ügy tehát holtpontra jutott.

De hogyan került Kis-Jugoszlávia ilyen áldatlan helyzetbe?

Az 1995 decemberében aláírt daytoni békeszerződés után mindenki azt várta el Milošević-től, hogy a rendszerváltás útjára térve Kis-Jugoszláviát megszabadítja végre a nyugati szankcióktól és visszajuttatja a nemzetközi szervezetekbe. Milošević azonban semmit sem tett ennek érdekében. Ezt látván Milo Đukanović montenegrói kormányfő – addig Milošević hű szövetségese – 1996-ban kijelentette, hogy Miloševićet eltaposta az idő, jól tenné tehát, ha visszavonulna a politikától. E szokatlan megnyilatkozás nagy visszhangot keltett az országban, és szakadást idézett elő a montenegrói Szocialista Demokrata Pártban. Csodák csodájára azonban a többség Đukanović-tal tartott. Momir Bulatović, aki híveivel együtt megmaradt Milošević szövetségésének, új pártot alapított: a Szocialista Néppártot. 1997-ben a montenegrói parlamenti választásokon szerény fölényrel ugyan, de Đukanović pártkoalíciója győzött; Đukanovićot megválasztották montenegrói elnöknek.

A föderáció parlamentjében azonban a montenegróiak közül csupán Momir Bulatović hívei foglaltak helyet (még korábbról). A montenegrói parlament új összetételű küldöttséget menesztett a szövetségi parlament felsőházába, Milošević azonban hallani sem akart Đukanović hitszegő képviselőiről, s meggátolta mandátumuk hitelesítését. Az alkotmány szerint épp Montenegró adta volna a miniszterelnököt. Milošević megkerülte Đukanović többségi koalícióját, s a Montenegróban vesztes, de hozzá hű Bulatovićot nevezette ki a szövetségi kormány élére. Megtehetette, mert megvolt hozzá a szavazó-gépezete.

Miloševićnek ez az alkotmánytipró megnyilatkozása döntő fordulatot hozott a két tagállamból álló kis-jugoszláviai föderáció sorsára nézve. A montenegrói parlament ugyanis úgy döntött, hogy nem ismeri el a föderáció parla-

mentjét annak alkotmányellenes összetétele miatt, és az általa megválasztott kormányt sem; nem hajtja végre alkotmányellenes törvényeiket és rendeleteiket sem.

Montenegrónak így a föderáció mind több funkciójára kellett kibővítenie a köztársaság illetékességét. Ennek következtében a föderáció mindinkább Szerbia megduplázott állami keretévé degradálódott – leszámítva a hadügyet s (részben) a külügyet. Kis idő múltán ez a folyamat hihetetlen következményekkel járt.

Szerbiának és Montenegrónak ma már nemhogy egységes, de még közös piaca sincs. Szerbiának is, Montenegrónak is van saját nemzeti bankja. Szerbiában a dinár, Montenegróban pedig az euró a fizetőeszköz. Az Európai Unió tagállamai között ma már szorosabbak a kötelékek, mint Szerbia és Montenegró között.

Miért nézte el Milošević Đukanovićnak Montenegró ily nagyfokú függetlenítését? Miért nem koppintott menten az orrára? Hiszen mindig minden szembeszegülést keményen megtorolt!

Milošević nyilván azért halasztotta későbbre Đukanović megbüntetését, mert 1998 tavaszán már hozzáfogott a kosovói büntetőexpedícióhoz, s egyszerre két helyen sohasem kockáztatott meg fegyveres akciót. Nyilván úgy gondolta, hogy Kosovo ügye sürgősebb, s remélte, hogy gyorsan végez vele. A kosovói művelet azonban egészen 1998 őszéig elhúzódott. Akkor viszont Milošević nyakába zúdultak a rambuillet-i, majd a párizsi nemzetközi béketárgyalások. Milošević 1999 januárjában ismét felújította a kosovói háborút, s két hónapra rá a NATO bombázni kezdte az országot. Milošević 1999 júniusában kénytelen volt kivonulni Kosovóból. Kosovót nemzetközi haderő szállta meg. Miloševićnek el kellett tűrnie, hogy Kosovo hosszabb időre nemzetközi protektorátussá alakuljon.

Ezt követően Milošević már nem mert Montenegró ellen is megtorlást alkalmazni. Đukanovićnak szerencséje volt: kicsúszott Milošević kezei közül. A kosovói háborútól kezdve ugyanis a nyugatiak bőkezűen támogatták Đukanović egyoldalú, ezért óhatatlanul szeparatista és elég felszínes rendszerváltását. Ily módon is siettetni vélték Milošević bukását.

Đukanović csakhamar valóban benyújtotta a Milošević-rezsimnek a számlát: azt követelte, hogy Kis-Jugoszláviát szervezzék át államszövetséggé. Így a két államot külön-külön szék illette volna meg a nemzetközi szervezetekben.

Fontos mozzanat: Đukanović tárgyaló félként csak Szerbiával számolt, az általa el sem ismert kis-jugoszláviai föderációval nem. Úgy képzelte, ha nincs jóakarát a tárgyaláshoz, akkor Montenegró polgárai népszavazáson döntenek majd a Kis-Jugoszláviából való kiválásról. A Milošević-rezsimben ez a tárgyalási kezdeményezés szentségtörésnek számított, és válaszra sem érdemesítették.

Milošević 2000 szeptemberére kiíratta a föderációban mind a parlamenti, mind az elnökválasztást. Đukanović, mivel alkotmányellenesnek tartotta a föderáció szerveit, bojkottálta az általuk meghirdetett választásokat is. Így a Montenegróban megszerezhető valamennyi szövetségi mandátum Milošević szövetségesének, Bulatović Szocialista Néppártjának ölébe hullott. Az elnökválasztáson viszont Milošević ellenében Vojislav Koštunica győzött. A föderáció parlamentjében azonban a Koštunica vezette tizennyolc pártot tömörítő koalíció, a Szerbiai Demokrata Ellenzék nem kapott abszolút többséget. A

föderáció szintjén a Koštunica vezette Szerbiai Demokrata Ellenzék csak abban az esetben alakíthatott kormányt, ha partnerül megnyeri Bulatović montenegrói Szocialista Néppártját. Koštunicának ezt is sikerült kimódolnia.

Ez azonban súlyos megalkuvásnak bizonyult: Đukanović szempontjából így folyamatossá vált az alkotmányellenes állapot, a föderáció miniszterelnöke továbbra is a montenegrói Szocialista Néppárt soraiból került ki. A Szocialista Néppárt hátat fordított ugyan Miloševićnek, de a kormányon belül akadályozta a Milošević-rezsim döntő fontosságú alkotóelemeinek lebontását, és Kis-Jugoszláviát – Đukanovićtyal ellentétben – szorosabb, centralizáltabb föderációként kívánta fenntartani. E téren teljes összhangban volt a Koštunica vezette Szerbiai Demokrata Ellenzékkel.

A fordulat után mind Koštunica, mind a Nyugat részéről nyomás nehezedett Đukanovićra, hogy a zsarnok Milošević bukása után álljon el korábbi követeléseitől, s most már állítsa helyre a kis-jugoszláviai föderációt a szerbiai demokratákkal karöltve. Mintha a zsarnok megdöntésével elhárult volna minden akadály az elől, hogy a két köztársaság egyenjogúsága a föderáción belül helyreálljon. Đukanović azonban nem bízott többé abban, hogy egy kéttagú föderációban a kis Montenegro és a jóval nagyobb Szerbia egyenjogú lehetne. Kitartott amellett, hogy az egyenjogúság csak államszövetség formájában tartható fenn, s nem volt hajlandó feláldozni Montenegro függetlenségének már elért fokát. Félreérthetetlenül tudatta: ha Szerbia nem mutat készséget arra, hogy a konföderációvá való átalakulásról tárgyaljon, akkor Montenegro még 2002 folyamán kénytelen lesz referendumot tartani a kiválásról.

Így jutott el az ország arra a holtpontra, amelyről cikkünk elején szót ejtettünk.

Az Európai Unió újabb katasztrófa lehetőségét látta Kis-Jugoszlávia elhúzódó bénultságában. Ezért került sor arra a megbeszélésorozatra, melynek eredményeként Javier Solana 2002. április 14-én egy három évre ütemezett, kompromisszumos alkotmányos megoldás alapelveiről szóló megállapodást íratott alá Koštunicával, Dindićtyel és Đukanovićtyal a föderáció, Szerbia és Montenegro nevében. E szerint az országot a jövőben Szerbia és Montenegrónak hívják. A föderációnak csak négy intézménye volna: a parlament, az elnök, a minisztertanács és a bíróság. A parlamentnek egy háza lenne, amely a nagyobb tagköztársaság többségét kizáró mechanizmussal működne. A választási törvényt a tagköztársaságok parlamentjei hoznák meg. Az elnököt a föderáció parlamentje választaná meg. Az elnök vezetné a minisztertanácsot, és az ő javaslatára neveznék ki annak tagjait. Öt minisztérium működne: a külügyi, a hadügyi, a külkereskedelmi, a belkereskedelmi, s az emberi és kisebbségi jogokkal foglalkozó minisztérium. A miniszterek és helyetteseik paritásos alapon évente vagy a mandátum felénél váltakoznának. A föderáció intézményeinek egy részét Belgrádban, más részét Podgoricában helyeznék el. A hadsereget a föderáció, Szerbia és Montenegro elnökeiből álló haditanács vezetné konszenzusos alapon. Az állampolgárok saját köztársaságukban tölthetnék le katonai szolgálati idejüket. A föderáció bírósága csak a föderáció alkotmányos és közigazgatási jellegű ügyeiben ítélkezne. Az országnak csak egy széke volna a nemzetközi szervezetekben, de azon Szerbia és Montenegro képviselői évente vagy a mandátumot megfigyelve osztoznának. Szerbia is, Montenegro is megtartaná gazdasági önállóságát, közös piacuk pedig az Eu-

rópai Unióval történő harmonizálás során alakulna majd ki. Addig Szerbia is, Montenegró is megtartja saját fizetőeszközét. Három év múltán bármely tagállam kérheti a közös állam státusának megváltoztatását, vagy a kiválást. Az utóbbi esetben a döntés referendummal történik, a referendumról szóló történyt a tagköztársaság hozza meg. A közös államot elhagyó tagállam nem lesz a közös állam jogutódja, s nem lesz automatikusan nemzetközi jogalany.

Az alapelveket előbb Szerbia és Montenegró, majd a föderáció parlamentjének kell elfogadnia. Azután a három parlament közös bizottsága kidolgozza az új állam alapokmányát. Még a határidőt is megszabták: 2002 júniusának végéig el kell fogadni az új szövetségi alapokmányt. Az év végéig a tagállamok alkotmányát is tető alá kellene hozni.

Csodák csodájára a szerbiai és a montenegrói parlament már elfogadta ezt a megállapodást, s némi módosítással végül a föderáció parlamentje is áldását adta rá.

Ha minden jól megy, Szerbiának és Montenegrónak 2003-tól három éve lesz majd arra, hogy a rendszerváltáshoz hozzáfogjon, s lényegét tekintve talán le is bonyolítsa. Azután majd kiderül, merre vezet az ország sorsa. Ha ugyan időközben nem borítják fel újabb bonyodalmak a kialakulófélben levő menetrendet.

Ennek a föderációvá álcázott konföderációnak az elfogadásával Szerbia visszakanyarodott az 1991-es helyzethez: ezúttal Montenegrótól elfogadta azt a megoldást, amelyet tizenegy évvel ezelőtt megtagadott az ugyancsak konföderációt felkínáló Szlovéniától, Horvátországtól és a többi köztársaságtól. Csak ábrándozhatunk arról, hol tartanánk most, ha elmaradtak volna mindazok a véres háborúk, amelyek e megoldás elutasítása után törtek ki.

* Megjelent a *Népszabadság* 2002. június 5-ai számában